№ 189 Դեկտեմբերի 3 Շաբաթ **1883** Դեկտեմբերի 3 Շաբաթ № 189

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ“

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1884** ԹՒԻՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ՆՈՐ ԴԻՐՔՈՎ ԵՒ ՆՈՐ ՊՐՕԳՐԱՄԱՅՈՎ.

ՊՐՕԳՐԱՄԱ

I. ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: II. ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ: III. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: V. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: VI. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: VII. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Ֆելիետօն, վէպեր, ինքնուրոյն և թարգմանական յօդուածներ գիտութեան ամեն ճիւղերից, թղթակցութիւններ: VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: Տարեկան 10 րուբլ, վեց ամսվայ 6 րուբլ, իւրաքանչիւր ամսվայ 1 րուբլ:

ՀԱՏՈՎ համարները 5 կոպէկ:

ՀԱՍՑԷՆ. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ճաշարանի հարցը: Նամակ խմբագրին: — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Պարսկաստանից: Արտաքին լուրեր: — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Լուսնկայ գիշեր:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

Մեր մամուլի մէջ երբեմնապէս երևացել են մի քանի յօդուածներ յօգուտ չքաւոր ուսանողների էժանագին ճաշարան հիմնելու հարցին նուիրված: Այս հարցը այնքան մեծ և նշանաւոր է, որ արժանի է ամենքիս խորին ուշադրութեան: Ճաշարանի գոյութիւնը հետզհետէ զգալի է դառնում Թիֆլիսում, որտեղի ուսանողութեան մեծամասնութիւնը կատարեալ չքաւոր է: Հարուստ և չքաւոր ուսանողները հասարակութեան միատեսակ անդամներ են. առաւելապէս չքաւորները կարօտ և արժանի են ընդհանուրի օգնութեան: Հասարակութիւնը իր ապագայ գործիչներին—չքաւոր ուսանողներին տուել է մտաւոր սնունդ, իսկ ֆիզիքականը բոլորովին: Չքաւոր ուսանողները մտաւոր սնունդ ձեռք բերելու համար ունեն շատ տեսակ ուսումնարաններ, իսկ ֆիզիքական ոյժը պահպանելու համար չունեն ոչ մի միջոց: Ո՞ւմ չէ յայտնի, որ ֆիզիկապէս թոյլը շատ մեծ առաջադիմութիւն չի ցոյց տայ մտաւոր կեանքի մէջ: Երևակայեցէք, մի չքաւոր ուսանող, որպիսիք բազմաթիւ են Թիֆլիսում, որի ապրուստի միակ միջոցը նրա դասատւութեան վարձն է, որը ամսական 10—15 ր. հազիւ է հասնում և շատ քիչ անգամ դըրանից աւելի: Այդ գումարով նա պէտք է հոգայ իր թէ բնակարանը, թէ շորը, թէ ուսումնական պիտոյքները, թէ կերակուրը և թէ այլ ծախքերը: Թողնենք միւս հոգսերը, խօսենք միայն կերակուրի մասին: Վերոյիշեալ գումարի մի մասը նրան կերակրելու միակ միջոց է: Ի՞նչ անէ, արդեօք, նա այդ չնչին գումարով: Թիֆլիսում այժմ ամենաէժան ճաշելու տեղերը համարվում են ресторанъ կոչված հիմնարկութիւնները, ուր կերակուրների երկու տեսակները արժեն 35 կ., իսկ ամսական 9 րուբլ: Բայց պարզ է, որ այդ էլ մատչելի չէ չքաւոր ուսանողին: Ուրեմն նրան մնում է՝ կամ մի տեսակով բաւականանալ և կամ իրան անվայել գանազան անբարոյական պանդոկներում յաճախել, եթէ այդ էլ կը կարողանայ իր թոյլ միջոցներով: Պէտք է և գիտենալ, որ այդ ողորմելի ճաշը չքաւոր ուսանողի 24 ժամվայ և երբեմն էլ աւելի ժամանակվայ միակ սնունդն է: Կան և շատ յաճախ դէպքեր, որ ուսանողի միակ տաք կերակուրը թէյն է, ցամաք հացի հետ և այդ դրութիւնը շարունակվում է երբեմն շաբաթներով և մինչև անգամ ամիսներով... Իսկ ձմեռը նրա բնակարանի միակ տաքացնողը նրա հառաչող սրտից դուրս ցայտող գոլորշին է: Եւ այդ դրութեան մէջ ապրող ուսման կենդանի նահատակը դեռ ես յամառութեամբ մաքառում է ամեն արգելքների դէմ և ուսում է առնում իրան անտարբեր նայող հասարակութեան ապագայում օգնելու նպատակով: Եւ այսպիսի անտանելի դրութիւնից ո՞րքան առողջ և թարմ ոյժեր են թառամում և վաղօրօք մտնում են անբնական մահվան գիրկը և ուսման ծարաւով բաբախող քանի՜-քանի՜ սրտեր իրանց ապագայի ծրագիրներն ու նպատակները ամփոփում են իրանց հետ մթին գերեզմանի խորքերում, ուր և գըտնում են միայն յաւիտենական հանգստութիւն... Իմ ասածները, գուցէ, շատերը չափազանցութիւն համարեն, բայց թող նըրանք բարեհաճեն գէթ մի քանի րոպէ մի ակնարկ ձգել չքաւոր ուսանողների դըրութեան վրա և այն ժամանակ նրանք էլ կը համոզվեն ինձ հետ: Ես բաւականանում եմ չքաւոր ուսանողների դրութիւնը այսպէս աննշան կերպով նկարագրելով և դառնում եմ ճաշարանի հարցին: Ճաշարանը մի ազգային կամ կրօնական հիմնարկութիւն չէ, որի հոգսը ընկնէր միայն մի որոշ ազգի կամ դասակարգին պատկանողների խմբի վրա: Ճաշարանը ընդհանուր մարդասիրական հիմնարկութիւն է և նրա հոգսը ծանրանում է ընդհանուր հասարակութեան վրա, առանց ազգութեան և կրօնի խտրութեան: Ճաշարանից օգտվելու են ամեն ազգին, կրօնին, սեռին և հասակին պատկանողները: Ուրեմն պարտականութիւնը ընկնում է ընդհանուր հասարակութեան վրա, և եթէ մի հեղինակութիւն ունեցող անձնաւորութիւն գոնէ թեթև կերպով կամենար, շատ հեշտութեամբ կարող էր գլուխ բերել այդ մեծ գործը: Ես իմ խօսքը ապացուցանելու համար առաջ եմ բերում մի օրինակ: Ահա թէ ինչ պատմեց ինձ իմ մի մտաւոր բարեկամը:

Սրանից մէկ քանի տարի առաջ Խարկով (Հարաւային Ռուսաստանում) քաղաքում մէկ նշանաւոր տիկին տեսնելով այնտեղի չքաւոր ուսանողների աննախանձելի դրութիւնը, նրանց վիճակը բարւոքելու նպատակով սարքում է մէկ կաքաւահանդէս (балъ) և նրանից ստացած արդիւնքով հիմնում է մէկ խոհանոց (кухмейстерство), որտեղ երեք տեսակ կերակուրների գի-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԼՈՒՍՆԿԱՅ ԳԻՇԵՐ

—Հետևեալ առաւօտը Օլգային այնպէս էր թւում, թէ ամբողջ աշխարհը փոխվել էր այն գիշերվայ մէջ: Նա երեխայի նման ուրախանում էր արեգակի ճառագայթներով, որ խաղում էին նրա քնարանի գորգի վրա, ուրախանում էր ձիւնով, որ այնքան պայծառ կերպով փայլում էր այգիում և դաշտերի վրա, մինչև անգամ ագռաւները, որոնք ուրախ թռչկոտում էին սպիտակ, սառած հողակոյտերի վրա, այնպէս փայլում էին, կարծես թէ, նրանք լուացվել ու մաքրվել էին տօնի համար, իսկ Օլգայի սեպհական սիրտը զգում էր մի առանձին ախորժելի վրդովմունք: Տօնի երկրորդ օրը Միշէլը գնաց իր հարևանի մօտ, որը մի մալօրոսիացի ազնուական էր և որի մօտ պէտք է հաւաքվէին շատ անձինք նրա կուսակցութիւնից: Վլադիմիրը գիտէր, որ նա տանը չի լինի: Հազիւ թէ սկսել էր երեկոյեան մութը պատել, այդ միջոցին նրա սահնակի զանգակը լսելի եղաւ բակում: Օլգան վազեց նրա առաջը, բայց յանկարծ կանգ առեց և, ամօթխածութեամբ աչքերը ցած թողնելով, ձեռք տուեց նրան: Վլադիմիրը մեծ փափագով սեղմեց նրա ձեռքը և իր սիրած կնոջը, որը դողում էր այդ րոպէում, տարաւ փոքրիկ դիւանի վրա, ուր նստեցին միմեանց մօտ: Օլգայի բոլոր գոյութեան և ձեռքի մէջ նշմարվում էր համարեա մի առանձին կուսական ողջախոհութիւն, երբ նա ամօթխածութեամբ և նազելի կերպով դրեց իր գլուխը նրա ուսի վրա: Այդ րոպէում Օլգան ոչինչ բանի վրա չէր մտածում, ոչ իր մասին և ոչ նրա մասին, նա միայն կպաւ նրա կուրծքին և երջանիկ էր:—Դուք սպասում էիք ինձ,—անվճռական կերպով հարցրեց Վլադիմիրը: Նա, չը փոխելով իր դրութիւնը, գլխի շարժումով պատասխանեց այո, յետոյ վեր առեց նրա ձեռքը և փաթաթեց իր մէջքին:—Դուք, շատ կարելի է, հասկանում էք, թէ ինչու համար եկայ ես,—դարձեալ ասաց երիտասարդը:—Ի՞նչ հասկանալու բան կայ այստեղ,—պարզմտութեամբ պատասխանեց Օլգան,—ես սիրում եմ ձեզ, և դրանից աւելի ուրիշ բանի վրա չեմ մտածում:—Իսկ խիղճը չէ՞ ասում ձեզ, որ մենք չենք կարող անհաշիւ կերպով հրապուրվել մեր սիրով,—հարցրեց նա խուլ ձայնով:—Դուք գիտէք, որ ես խիղճ չունեմ,—պատասխանեց Օլգան, և մի գեղեցիկ չարաճճի ժպիտ խաղաց նրա ամբողջ դէմքի վրա: Բայց ինչ որ վերաբերում է ինձ, այժմ իմ գլխի ջերմութիւնը անցել է,—շարունակեց Վլադիմիրը,—և ես պատուաւոր կերպով կշռեցի մեր դրութիւնը: Բոլորը այժմ կախված է ձեզանից: Ես դրա համար էլ եկայ, որ խորհրդակցեմ ձեզ հետ. մենք պէտք է քննենք այն, ինչոր սպասում է մեզ ապագայում:—Ի՞նչպէս էք դուրս տալիս,—պատասխանեց Օլգան,—ես սիրում եմ ձեզ աւելի քան ամեն բան այս աշխարհում և ուրիշ ոչինչ գիտենալ չեմ ցանկանում:—Օլգա՛,—վախեցած կերպով ձայն տուեց նա:—Ի՞նչ է,—(նա վեր կացաւ)—չը լինի՞ թէ կամենում էք ասել ինձ, որ դուք հրապուրվեցաք մի վայրկեանով, որ դուք խաբվեցաք և որ այլ ևս չէք սիրում ինձ: Ես այնքան սիրում եմ ձեզ, եթէ դուք միայն գիտենայիք, թէ ո՛րքան եմ սիրում... ոչ, դուք չէք կարող հասկանալ այդ,—ասաց երիտասարդը սրտաշարժ անկեղծութեամբ,—և ահա հէնց միայն այդ սիրոյ պատճառով ես մտածում եմ ձեր բախտաւորութեան համար: Դուք չէք կարող բաղդաւոր լինել, եթէ մեր հանգամանքները չը փոխվեն: Մի՞թէ այդ սէրը, որ բարձրացնում է մեզ գերիվեր քան աշխարհի սովորական շահերը, մի՞թէ դա պիտի դարձեալ գլորէ ձեզ այն տիղմի մէջ, որի մէջ ես չէի կարողանում տեսնել ձեզ առանց սրտացաւութեան: Եթէ մինչև այժմ դուք բախտաւոր չէք եղել, բայց և չէք վատնել ձեր պատիւը, և չէք դաւաճանել ձեր պարտաւորութեանը: Մի՞թէ ինձ վիճակված է սովորեցնել ձեզ մեղսագործութեան, կեղծաւորութեան և խաբէութեան: Եւ ինչպէս կը պահպանէք դուք ձեր հոգեկան խաղաղութիւնը, երբ դուք միշտ ստիպված կը լինէք խաղալ երկդիմի դեր՝ ցոյց տալ մէկ դէմքը ձեր ամուսնին, իսկ միւսը սիրականին, և վերջապէս չը հասկանալ, թէ ո՞րը նրանցից խաբում է ձեզ: Ես այդ չեմ ցանկանում: Ես չեմ ցանկանում տեսնել ձեր անկումը, ընդհակառակը, ես յոյս ունեմ մաքրել ձեր սիրտը, բժշկել նրան դատարկ սնափառութիւնից, ազատել, և ոչ թէ փչացնել ձեզ: Օլգա՛, թանգագին Օլգա՛, հաւատա՛ ինձ, ես չեմ կարող անել այն, ինչ որ ուրիշները չէին նեղվի կատարելու համար: Ա՛խ, ինչու ես չեմ կարող ասել ձեզ՝ եղիր իմ կինը: Մենք ընդունում ենք ամուսնութեան խորհուրդը, և ես մեծ անազնւութիւն եմ համարում գողանալ կնոջը ամուսնի տանից, և մանաւանդ քո ամուսնի: Ես սիրում եմ և յարգում եմ նրան, իսկ բաժանել քեզ նրանից—ես չեմ կարող: Ես կարող եմ հրաժարվել քեզանից, բայց ես չեմ վստահանայ կոչել քեզ իմ կինը, որովհետև գիտեմ, որ դու ամուսին ունես: Ես անզօր եմ հաշտվել այն մտքի հետ, թէ իմ սիրած կինը գտնվում է ուրիշի գրկում:—Օլգան աչքերը լայն բացարած, լսում էր նրան:—Ի՞նչ է քո ցանկութիւնը,—ես չեմ հասկանում քո միտքը. ախար նա իմ ամուսինն է և ունի սուրբ իրաւունք իմ վրա:—Եթէ նրա իրաւունքը սուրբ է,—խստութեամբ պատասխանեց Վլադիմիրը,—ուրեմն մենք եղեռնագործութիւն չենք գործում դէպի նա, մանաւանդ ես ինքս:—Վլադիմի՛ր:—Օլգան սրտի խորին ցաւով արտասանեց նրա անունը և քարշ ընկաւ նրա պարանոցից:—Ի՞նչ ես կամենում, որ անեմ ես, ասա՛, ես կը կատարեմ բոլորը, ինչ որ դու ցանկանում ես:—Ես ցանկանում եմ, որ մենք երկուսս էլ մնայինք պատուաւոր և պատուաւոր կերպով գործէինք,—պատասխանեց նա,—աւելի ոչինչ պէտք չէ ինձ: Սիրում ես դու ինձ:—Օլգան սրտա-

նը նշանակում է 20 կոպէկ: Առաջին վեցամեակի մէջ, կերակուրները այդ գնով ծախելուց զուտ արդիւնք մնում է 540 ր.: Այնուհետև բարերարուհի-տիկինը այդ գումարով և իր ուրիշ ջանքերով վարձում է մի լաւ տուն և խոհանոցը ընդարձակելով դարձնում է մի լաւ ճաշարան (ресторанъ) ամեն տեսակ յարմարութիւններով, լաւ խոհարարներով և սպասաւորներով: Վերջին տարին, բոլոր ծախքերը հանած, ճաշարանը տալիս է 1,500 ր. զուտ արդիւնք: Եւ այդպիսով շարունակ ստացած արդիւնքների շնորհիւ հետզհետէ ընդարձակում է ճաշարանը և այժմ մտադրութիւն կայ աւելի էլ էժանացնել կերակուրների գինը: Յիշեալ ճաշարանը ներկայումս մեծ հռչակ ունի ստացած Խարկօվում և այնտեղ, բացի ուսանողներից, յաճախում են և շատ զինուորականներ և այլ պատուաւոր մարդիկ: Եւ Խարկօվի հասարակութիւնը, մանաւանդ չքաւոր ուսանողների դասակարգը մեծ համակրութեամբ և քաղցրութեամբ յիշում են բարերարուհի-տիկնոջ անունը, որը թողեց նրանց մէջ քաղցր յիշատակ: (Պէտք է նկատել, որ Խարկօվի մէջ մթերքների գները, եթէ Թիֆլիսից թանգ չեն, էժան էլ չեն):

Որքան կը ցանկայինք մենք, մանաւանդ չքաւոր ուսանողները, որ մենք էլ ունենայինք այն տիկնոջ պէս մի բարերար: Կարծեմ ուրախ կը լինեն ընթերցողները լսելով, որ այդ բարերարուհի մեծ տիկինը այժմ մեզ մօտ, Թիֆլիսումն է.—դա կովկասեան այժմեան կառավարչապետի ամուսին, իշխանուհի Նադեժդա Անդրեևնան է: Մեզ քաղցր է յուսալ, որ պայծառափայլ մեծ-տիկինը իր բարձր և լուսաւորեալ ուշադրութիւնը կը բարեհաճի դարձնել Թիֆլիսի չքաւոր ուսանողների թշուառ դրութեան վրա և Խարկօվի նման մի մեծ և քաղցր յիշատակ կը կանգնի Թիֆլիսի մէջ, որով տեղիս ուսանողութեան հազարաւոր սրտերի խորքերից բղխող անկեղծ համակրական զգացմունքները միանալով Խարկօվի ուսանողութեան հետ, կը բարեմաղթեն մեծ-տիկնոջ երկար կեանք և աւելի մեծամեծ յաջողութիւններ...

Կամսս

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Բագու, նոյեմբերի 30-ին

Տեղիս Գրիգոր Լուսաւորչի մայր եկեղեցու շուրջը և փողոցները պտտում է մի 80 տարեկան ծերունի և աչքերից դառն արտասուք թափելով, իր սիրելուն է որոնում, նրա ետևից է «մխ քաշելով» մանգալիս: Դա վանեցի պ. Խաչատուր Ջրովջրովեանցն է, որ այս քանի օրերս եկել է Բագու՝ իր մի հատիկ—մօտ 22, 23 տարեկան—Գէորգ որդուն տեսնելու: Բայց նրա որդին, դժբաղդաբար, Բագվում չէ. նա չորս ամսից աւելի է, որ գնացել է այստեղից Շամախի՝ վանեցի պ. Սահակ Թովմասեանի մետաքսեայ գործարանում արհեստ սովորելու և այնտեղից էլ, ինչպէս նորերումս գրում են—գնացել է Թիֆլիս:

Այսպիսի մի տխուր լուր լսելով՝ խեղճ ծերունին, ամբողջ օրերով, փայտը ձեռին, արտասուքի կաթիլները երեսին, խելագարվածի պէս, ամեն մի պատահածի յուսահատական հարցեր է անում, և չը գիտէ իր գոյութեան, իր կեանքի վրա մտածէ, թէ որդու անյայտութիւնը լայ: Եւ որովհետև այժմ հաստատ կերպով չէ իմացվում խեղճ ծերունու որդու—Գէորգ Խաչատրեան Ջրովջրովեանցի—ծրտեղ և ում մօտ լինելը, այս պատճառով կը խնդրէի, որ դրան ճանաչողները բարի լինէին և մի որ և է տեղեկութիւն տային կամ լրագրի միջոցով, և կամ, առանձին ինձ դառնալով, որով—մասամբ—թեթևացրած կը լինէին պանդուխտ և խեղճ ծերունու, առանց այն էլ, վշտացած սիրտը:

Խմբագիր տէր, բարեհաճեցէք երկտողս հրատարակել «Մշակի» մօտակայ համարում: Նոյնը արտատպել կը խնդրէի և միւս պ. պ. խմբագիրներին:

Գրիգոր քահանայ Գրիգորեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Սալմաստ, նոյեմբերի 15-ին

Սալմաստը Ատրպատականի հարուստ գաւառներից մէկն է. հարուստ է իր արգասաւորութիւնով, հարուստ հայերի մեծամասնութիւնով, հարուստ պատմական յիշատակներով, աւերակների բեկորներով: Այդ բոլորակ հովիտը սփռված է ծառազարդ մեծամեծ գիւղերով ծածկված բազմաթիւ այգիների անտառով. ամբողջ տարածութեան վրա չը կայ մի կտոր անմշակ հող: Սօլա գետը առատապէս ոռոգում է Սալմաստի համարեա թէ բոլոր արտերը, անդաստանները: Տաճկա-Հայաստանում և Կովկասում ես չեմ տեսել այդպիսի գեղեցկազարդ գիւղեր, ինչպէս Սալմաստի գիւղերն են: Պարսկական ճաշակով շինած գեղեցիկ երկյարկանի տներ, ծառազարդ փողոցներ շրջապատած այգիներով և պարտէզներով: Մենք սովորել ենք գիւղ անուանել այն գետնափոր որջերը, ուր երկրագործները յետին թշուառութեան մէջ ապրում են իրանց անասունների նման, նրանց հետ հաւասար, տաքանում են նրանց շնչով, եփում են իրանց հացը նրանց աթարով: Այո, այդպէս են Տաճկա-Հայաստանի բոլոր գիւղերը. արտաքուստ դիզված են աղբիւսներ, մախրակոյտներ, նրանց միջից բարձրանում են փթրի (աթար) ամրոցներ, մի ամայի չոր ու ցամաք տեսարան զրկված ծառաստանների հովանաւորող կանաչութիւնից:

Սալմաստի ամեն ազգի բնակիչները բաժանվում են ընդհանրապէս երկու դասակարգի՝ վաճառականներ, երկրագործներ և արհեստաւորներ. երկրի վաճառահանելու նիւթերն են գլխաւորապէս չոր մրգեր, որոնք արտահանվում առատութեամբ, տեղական գորգեր (կտաւեղէններ) շալեր և այլն:

Երկրագործները ամբողջապէս հայրենիքում չեն մնում. ամեն տանը մի կամ երկու հոգի մնալով, հոգ տանելու համար տան և անդաստաններին, մնացած աւելորդ անդամները անցնում են ռուսաց սահման մշակութիւն անելու:

Բնակիչները առաւելապէս հայեր, շատ գոհ են պարսիկների կառավարութիւնից: Արդարև Պարսկաստանում հարստահարված թշուառներ գտնվում են միայն խանութիւնների մէջ: Սալմաստում մենք պատահում էինք «կայծերի» մէջ յիշատակված վայրերին՝ «Քեօհնա-շհար, Փրչաւուշ, կարօյի մինաբէթ» և այլն. մեզ պատահեց տեսնել և տէր Թօդիկի ուսումնարանի պէս մի ուսումնարան, այն զանազանութեամբը, որ վարժապետը քահանայ չէր, այլ տիրացու էր:

Հաւթաւան գիւղի ուսումնարան գնացինք: Մօտ տասն և հինգ տղայք նստած փալասների, մորթիների վրա և մի մի մեծ գիրք բռնած կարդում էին: Դասագրքերը բոլորն էլ գրաբար էին զանազան տեսակի: Վարժապետը գծել էր երկու սրտի ձև ունեցող բոլորակներ և կպցրել էր ուսումնարանի պատին: Ամեն մի բոլորակ պարունակում էր իր մէջ բազմաթիւ և բազմաձև վանդակներ: Բոլորակների մէկը ներկայացնում էր մարդու բարոյական կողմը և նրա վանդակների մէջ գրված էին բոլոր սուրբերի, մարգարէների, առաքեալների, առաքինութիւնների, երրորդութեան և այլ անուններ:

Միւսը ներկայացնում էր մարդու մեղանչական կողմը. նրա վանդակների մէջ գրված էին բոլոր սատանաների, մոլութիւնների անունները: Ամենից հետաքրքրականը մի ուրիշ թուղթ էր, զանազան տառերով գրված և կպցրած պատին. դրա մէջ պարունակվում էին վարժապետի պատժական կանոնները: Այդ կանոնները ճշդութեամբ արտագրում եմ այստեղ, ոչ նրա համար, որ տէր Թօդիկի պատիժները անբնական համարողները համոզվեն, այլ դա մեր հին ուսումնարանների ուղղութիւն ցոյց տուող մի փաստ է, որ կը մնայ մեր մանկավարժութեան պատմութեան մէջ: Հաւթաւանի վարժապետը այդ պատժական կանոնները հեղինակելուց զկնի (որի սկզբնատառերից իր անունն և ազգանունն է կարդացվում) բոլոր աշակերտներին անգիր էր անել տուել:

«Ը ն թ ե ր ց ա ս է ր ե ղ բ ա ր ք. այսպէս է ընկնում տիրացու Աւէտ Առաքելեանը: «Այսօր չարաթական դասատութիւններս ահա վերջացաւ, այսօր մեր ազատութեան ժամն հասաւ և այսօր ահա մարդասէր ստեղծողի հրամանաւ հանգստանալու ենք մեր ամեն մտաւոր և ժամանակաւոր աշխատութիւններէն:

«Ի մ ա ց է ք վարժապետիս պատուէրներն այս են, որ այս ներքև գրուած 10 յօդուածներով խրատներ ամենաճիշտ կատարենք, թէ որ մէկն անօրինեցաւ և յանցեաւ ահա ամեն մէկ յանցանաց փոխարէն պատիժն ձեզ իմաց տալու պարտաւոր եմ:

«Ա ռ ա ջ ի ն. էն տղան որ սուտ ասէ կամ երդում և կամ պիղծ խօսք խօսայ, ծնկների վրա կայնեցուցած Հայր մեր աղօթք պիտի ասէ և իր ձեռքով խող գետնից վերցնելով իր լեզուի վրա քցէ և ապա ազատի:»

«Ե ր կ ր ո ր դ. տղայիմ լեզուէ թէ ընկերաց և կամ թէ այլոց միայն որ հայհոյութիւն բերանից լսուի մեծ գիրք մը ձեռք տալով մէկ ոտաց վրա կէս ժամ առանց այս կողմ և այն կողմ նայելու և յապա գետին ծնկների վրա Հայր մեր ասելով ազատուի»:

«Ե ր ր ո ր դ. այն տղայն, որ ընկերին ծեծէ կամ տուն իւր քրոջ ծեծէ, վարժարանէն կամ տնէն բան գողանայ քօմ̄ տեսնուաւ՝ ձեռների մէջ 12 փայտ ծեծ ընդունելու է և ջրի սափոր վզէն կախուած մէկ ժամու չափ վերջն Հայր մերով ազատուի»:

«Չ ո ր ր ո ր դ. ռամկական վազելէն միանգամ զատնելու էք. գիւղի տղոց խօսկեր կամ ձեր տան և գեղւութիւն կամ վարժատան մէջ պատահած գործեր ով որ այստեղ այնտեղ պատմէ՝ մեծ փայտի թևի վրա դնելով երկու տղայ գլխի վրա Հայր մերն ասեն և ապա ազատուի»:

«Հ ի ն գ ե ր ո ր դ. առաւօտեան և երեկոյեան անխափան ով որ ժամէն յետ մնայ ձախ երեսը մուրքելու է (այստեղ ես հարցրի վարժապետին, ինչու համար ձախը:—Որովհետև ձախ կողմ մարդուս մեղանչական կողմն է պատասխանեց) և կէս ժամ ծնկների վրա դասն ասելով վերջն Հայր մեր ասելով ազատուի»:

«Վ ե ց ե ր ո ր դ. քարի կամ փայտի ճանով կամ փողով խաղացող տղայքին պիտի որ երկու տղայ ականջներից բռնեն, մէկ անգամ տանին վարժատան վերի գլուխ և քսան փայտ ոտաց տակ զարկուի, վերջն Հայր մերով ազատուի:»

«Ե օ թ ն ե ր ո ր դ. եթէ մէկ տղայ, որ զանկի ձայն լսաւ և վարժատուն չեկաւ կամ ժամու ձայն առեց եկեղեցի չեկաւ, հայր մայր կանչեցին, խօսկերին մտիկ չը տուաւ, կէս ժամ ծնկներով քարի վրա կայնեցուցելու է և վերջ մին տղայ անոր

բորբոք կերպով սեղմեց իր վառվող շրթունքները նրա շրթունքների վրա և կամաց շշնջաց. ես միայն այժմ իմանում եմ, թէ ինչ է նշանակում սէրը. ես չեմ կարող ապրել առանց քեզ, առանց քո աչքերի, առանց քո ձայնի, համբուրիր ինձ...—Այդ բաւական չէ,—ասաց երիտասարդը, հեզութեամբ ազատվելով նրա ձեռքից,—ամենից առաջ ես պահանջում եմ քեզանից ճշմարտութիւն:—Նա վերկացաւ, սկսեց անց ու դարձ անել սենեակի մէջ:—Եթէ քո կեանքը կախված է ինձնից, եթէ դու զգում ես մի և նոյնը, ինչ որ ես եմ զգում, ուրեմն բացարձակ ու պատուաւոր կերպով, բոլոր աշխարհի առջև բաժանվիր քո ամուսնի հետ: Օլգան սոսկաց:—Ոչ, չեմ կարող,—բրթմնջաց նա,—ես ափսոսում եմ իմ խեղճ զաւակներիս և Միշէլին,—ախար նա սիրում է ինձ, և ինչ կը մտածէին մարդիկ... ոչ, իմ պատիւը թոյլ չի տայ այդ անել...—Վլադիմիրը մօտեցաւ և հեզութեամբ գրկեց նրան:—Ես չեմ հարկադրում քեզ,—փափկութեամբ ասաց նա,—ես չեմ պահանջում, որ դու իմը դառնայիր, ուրեմն այսուհետև կատարիր քո պարտքը և յաղթիր այն զգացմունքին, որ ունես դէպի ինձ:—Վլադիմիր,—բացականչեց Օլգան, երկիւղից դունաթափվելով և անշարժ մնալով,—դու կամենում ես թողնել ինձ:—Նա ծնկների վրա խոնարհվեցաւ երիտասարդի առջև և, հեկեկալով, իր գլուխը սեղմեց նրա ուսների վրա:—Մի ձգիր ինձ, ի սէր Աստուծոյ, մի ձգիր: Ես կը մեռնեմ առանց քեզ... ես թող չեմ տայ քեզ...—Վլադիմիրը աշխատեց վեր բարձրացնել նրան, բայց նա ձեռքերով աւելի պինդ կերպով գրկեց նրա ոտները և թանում էր իր արտասուքներով:—Ես միշտ պիտի սիրեմ քեզ, միայն քեզ,—տխրութեամբ պատասխանեց նա,—իւրաքանչիւր օր պիտի գամ քեզ մօտ: Մենք միասին կուսումնասիրենք բանաստեղծներին, կուսումնասիրենք առաջին ժամանակների պատմութիւնը, կուսումնասիրենք ծաղիկները, անասունները և աստղները: Ես կը սիրեմ քո զաւակներին և քո ամուսնին:

—Նա մօտեցրեց Օլգային և համբուրեց նրա գլուխը:—Եթէ դու յօժարվում ես յանձնել ինձ նրա ձեռքը, այդ նշանակում է, որ չես սիրում ինձ,—խօսեց Օլգան:—Բայց միթէ ես քեզ չեմ յանձնում նրան, եթէ դու կը լինես իմ սիրուհին և կը մնաս որպէս նրա ամուսին,—դառնութեամբ հարցրեց Վլադիմիրը:—Օլգան լուռ էր:—Մեզ անհրաժեշտ է հրաժարվել մեր կրքերից, նորից ասաց երիտասարդը:—Ես չեմ կարող,—պատասխանեց Օլգան:—Մենք պէտք է այնպէս վարվենք, որպէս ասեցի. ես թոյլ չեմ տայ, որ դու կորցնես քեզ,—կամաց ասաց երիտասարդը,—դու հիմա գիտես, թէ ինչ բանից պէտք է հրաժարվես, և ինչ բանից ոչ:—Ես գիտեմ միայն մի բան, որ դու պէտք է ինձ պատկանես:—Ցոյց տուր քո ընաւորութեան զօրութիւնը և յաղթիր քո կրքերին,—խստութեամբ ասաց Վլադիմիրը,—ես պէտք է թողնեմ քեզ:—Վլադիմիր:—Ես պէտք է գնամ: Ես քեզ չեմ շտապեցնում պատասխանի վերաբերութեամբ, փորձիր ինքդ քեզ և երբ որ կը հասնես մի որ և իցէ վճռականութեան, այն ժամանակ գրիր ինձ,—այսպէս աւելի հեշտ կը լինի քեզ համար: Նրանից յետոյ ես առաջվայ նման կը շարունակեմ այցելել ձեզ մօտ, որպէս մի հանգիստ և անկեղծ բարեկամ, առանց տրտունջի և առանց յոյսի:—Նա ձեռք տուեց Օլգային:—Դու թողնում ես ինձ և մինչև անգամ չես կամենում համբուրել ինձ,—աղաղակեց Օլգան և, չը սպասելով նրա պատասխանին, ընկաւ նրա պարանոցի վրա, գրկեց իր ձեռքերով և այնպէս պինդ կերպով համբուրեց նրա շրթունքները, որ փոքր էր մնում արիւնը դուրս ցայտէր: Հիմա գնա,—կցկտուր ձայնով ասաց նա, իր գիսակները ուղղելով,—գնա, բայց այժմ դու հազիւ կարող ես գնալ, դու իսկապէս շատ տկար ես: Իրաւ որ տկար եմ, ասաց Վլադիմիրը, և ձեռքերով ամուր կերպով բռնեց նրան, և արտասուքը վազեց նրա աչքերից:—Դրա համար էլ ինձ աւելի անհրաժեշտ է շուտով թողնել քեզ: Նա բաց թողեց Օլգային և շտապով դուրս եկաւ սենեակից: Սահնակի միջից նա մի անգամ ևս նայեց դէպի հետ: Օլգան կանգնած էր պատշգամբում և շարժում էր դէպի նա իր թաշկինակը: Հետևեալ օրերում ի զուր սպասում էր նրան Օլգան: Հասաւ նոր տարվայ օրը, նա պէտք է գար, բայց չեկաւ, այլ իր ծառայի ձեռքով ուղարկեց իր այցետոմսը: Օլգան փակվեցաւ իր սենեակում և ընկղմվեցաւ խորին մտածութիւնների մէջ, բայց նա ոչ մի վճռականութեան չը հասաւ: Աշխարհային բոլոր ոչնչութիւնը, բոլոր տարակուսանքները և տանջանքները խորտակվեցան նրա խեղճ սրտի վրա: Նա ի զուր աշխատում էր իրան հաշիւ տալ իր սեպհական ցանկութիւնների մասին, նա ինքը չէր հասկանում, թէ ինչ էր կամենում, և, վերջապէս դադարեց մտածելուց և անձնատուր եղաւ իր սրտի փոթորկալից ալիքների կամքին: Ամեն ինչ չքանում է նրա առջև, և նա նշմարում է միայն մի ինչ-որ աղօտ, անորոշ և անսահման բախտաւորութիւն: Հետևեալ առաւօտը նա շտապեց հագնել իր հողաթափները և նստաւ գրասեղանի հանդէպ: Նա չէր հասկանում, թէ ինչ էր գրում, նա միայն ցանկանում էր, որ նա գար: Տրտմութիւնը նրա մասին ուտում էր նրա սիրտը: Նա ուղարկում է նրա մօտ մի ձիաւոր, հրամայում է շուտով գալ, բայց ձիաւորը վերադառնում է առանց պատասխանի, և Վլադիմիրը չէ գալիս: Վլադիմիրը նստած է հնացած բազկաթոռի մէջ, իր առանձնասենեակի լուսամուտի մօտ. Նրա առջև տարածված են ձմեռնային տխուր դաշտավայրերը, և նա կարդում է Գեօթէի Ֆաուստը, որը կոչում է իր բիբլիան, որովհետև ոչ մի տեղ չէ գտնում նա այն ուրախութիւնը ու այն կազդուրումը, որպէս այդ գրքի մէջ: Իր հայրենական գրականութեան մէջ չը կայ այնպիսի շարադրութիւն, որը նրա հոգուն մօտ լինէր:

«Դու խոստովանվում ես քո մէջ միայն մէկ ձգտում, ուրեմն մի աշխատիր ճանաչել մի այլը. իսկ իմ կուրծքի մէջ չէ որ երկու հոգի կայ»...

—Առաջին անգամ վերջին տողը հասկանալի է լինում նրան: Մթնում է. Նա խորասուզվում է իր բազկաթոռի մէջ, աչքերը խփում է, և պքան-

ականջն ծամէ մինչև որ աչքերէն արտասունք թափէ, վերջն Հայր մերով ազատուի»:

«Ութերրորդ. լաւ մտիկ տուէք խրատներիս որ եկող չարաթ օր մարդ գնալու է ձեր տներ հարցնելու. ինչ տղայից որ հայր և մայր գանգատ ունեցան անպատճառ պատժուելու է այս տեսակաւ»:

«Իններորդ. և դարձեալ այսօր ձեր ձեռեր և ոտեր նայելու ենք, որի ձեռ որ մաքուր չեղաւ կատուն՝ պէս լկելու է մինչև մաքրուի և ոտեր որ յստակ չեղաւ՝ սառուցի որ է պղի վրա կայնելու է և թէ գլուխ կամ հալաւ Թամուզ չելաւ, ճղած լինի կամ քակուած աղօթքի ժամանակ ատենի մէջ ծնկների վրա մէկ քար գիրկ դրած վրան աղօթք ասելու ենք, որ խելք տայ Աստուած»:

«Տասներորդ. այս էլ ձեզ ասեմ, եղբարք՝ ինչ տղայ որ լսաւ և կատարեց վարժապետի խրատները ծնօղք և վարժապետք քովէն շնորհակալ եղան, յԱստուծոյ օրհնութիւն ստանայ, Ամէն. Եղիայի հոգին տայ իւր Տէրն ամենայն. Ամէն. եօթնարփեան շնորհօք պսակուի. Ամէն. փառօք և մեծութեան արժանանայ. Ամէն. Ցիսուս վարդապետի աջովն մխիթարուի. Ամէն. բարի ժառանգ և արդարոց ցիշատակ դառնայ. Ամէն. Ամենայն չարեաց և փորձանաց ազատէ նորան փրկիչն ամենայնի. Ամէն. եղիցի եղիցի:

«Նախ ասացի և վերջին ալ ասեմ. ով որ չը լսաց ականջով կը լսեցուեմ Աստուծով և պատժով:» 1882 Թ. Աւետիս Առաքելեանց Պետրոս-Վարդապետեան:

Վերոգրեալ տասնաբանեայ պատուիրանքներից ընթերցողը կեզրափակէ, որ Սալմաստում ուսումնարաններ չը կան, բացի Փայաջուկից, որը փոքր ի շատէ բարեկարգ է Կ. Պոլսեցի Մ. Ռուբէն վարժապետի շնորհիւ:

Մեծ պակասութիւն է սալմաստեցոց համար, ուր բնակւում են բազմաթիւ հարուստ վաճառականներ, որոնք կարող էին օրինաւոր ուսումնարաններ բանալ և ազատել իւրեանց որդկք այդպիսի խղիստ ոգէտներից, որոնք միայն կարող են եզներ քշել և աւանակների ականջներ ծամել:

Ս. Թօխմախեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Ֆրանսիական «Gaulois» լրագիրը հաղորդում է, որ Մադրիդի մէջ, դիպլոմատիական վերջին ճաշի ժամանակ ի պատիւ գերմանական Թագաժառանգի, վերջինը ունեցաւ հետևեալ խօսակցութիւնը Ֆրանսիական դեսպան բարօն դը-Միշէլի հետ: «Ես բաղդաւոր եմ, ասաց Թագաժառանգը, որ կարող եմ խօսակցել ձեզ հետ: Գերմանիայի մէջ շատ լաւ յայտնի է իմ յարգանքը և համակրութիւնը դէպի այն երկիրը, որի ներկայացուցիչն էք դուք, և ես պնդում եմ, որ իմ հպատակները բաժանում են այդ զգացմունքը: Եւրօպական և մանաւանդ Ֆրանսիական մամուլը շատ է խօսում իմ ճանապարհորդութեան մասին Սպանիա: Իմ հօր ծերութիւնը արգելեց նրան վերադարձնել սպանիական երիտասարդ և ինտելիգենտ Թագաւորին նրա այցելութեան սեպտեմբերին: Բայց հաւատացէք ինձ, որ իմ այցելութիւնը Մադրիդ քաղաքական նպատակ չունի: Գերմանիան դաշնակցութիւններ չէ փնտռում: Կայսրի և նրա կառավարութեան դիտաւորութիւնները անկասկած խաղաղ են: Իմ հայրը այդ բանը դարձեալ շատ անգամ կապացուցանէ և պրուսական պատգամաւորների ժողովի բացման ժամանակ արտասանած խօսքերը հաստատում են իմ ասածները»: Այդ ժամանակ Ֆրանսիական դեսպանը գլուխ տուեց Թագաժառանգին և երբ դը-Միշէլ սկսեց շնորհակալութիւն յայտնել ժառանգին, նա բարձր ձայնով ասաց. «Միակ բանը, որի մասին ես ցաւում եմ, այդ այն հանգամանքն է, որ Սպանիայից վերադառնալու ժամանակ, որտեղ ես սիրալիր ընդունելութիւն գտայ, ինձ անկարելի է Ֆրանսիա այցելել: Կը հաւատաք դուք, պ. Միշէլ, որ ես շատ եմ սիրում Փարիզը և Թէպէտ ես գերմանացի եմ, բայց մասամբ և փարիզեցի և խաղաղասէր փարիզեցի»: Բեռլինի «Borsen Courier» լրագիրը, արտատպելով այս խօսքերը, ասում է, որ առհասարակ դժուար է հաւատալ «Gaulois» լրագրի խօսքերին և մանաւանդ այս դէպքում:

—Բեռլինից «Standard» լրագրին հաղորդում են, որ այնտեղ լուր է տարածվել, իբր թէ Վաշինգտօն յայտնեց լորդ Գրենվելին, որ Ֆրանսիան մտադիր է գրաւել Սօնտայ և Բակնինգ իր պատիւը բաւականացնելու համար: Ֆրանսիան չէ կամենում հեռու գնալ և պատերազմել Չինաստանի հետ: Հէնց որ Ֆրանսիային կը տրվեն Բակնինգ և Սօնտայ, նա զինադադար կառաջարկի և կը խնդրի Անգլիայի միջնորդութիւնը:

—«Times» լրագրի ստացած հեռագիրը հաղորդում է, որ, չը նայելով Խարտումից ստացված լուրերին եգիպտական զօրքերի յաղթվելու մասին, մի քանի շրջաններում դեռ ևս յոյս ունեն, որ գեներալ Գիկս ընդդիմադրել է Մահդիի յարձակմանը: Գուիմի և Շատի մաքրելը վաղաժամ են համարում և երկիւղ են կրում, որ այդ տեղերից զօրքերի հեռացնելը աւելի մեծ վտանգի չենթարկէ Գիկս-փաշային, եթէ նա դարձեալ մի կռիւ կընդունէ: Բէկէր-փաշային պատուիրած է ճանապարհ բանալ Սուակիմից մինչև Բերբեր, օգնել Խարտումի զօրքերին, մտնել քաղաքը և այնտեղ փակվել:

—Ֆրանսիական ծովային մինիստրը Հանօից հեռագիր ստացաւ ծովապետ Կուրբէից նոյեմբերի 23-ից, որով Կուրբէ տեղեկութիւն է տալիս պատերազմական պատրաստութիւնների մասին: Հեռագրից չէ երևում, որ ծովապետ Կուրբէ անհանգստացած լինէր: Ընդհակառակը նա վկայում է, որ անհիմն են տարածված լուրերը անամիաների յարձակման մասին Հան-Ֆօնգի վրա, Ֆրանսիացիների յաղթվելու մասին և այլն: Հեռագիրը հաղորդում է, որ Ֆրանսիական զօրքերը կենտրօնանում են: Կուրբէի մի ուրիշ հեռագիր հաղորդում է նոյեմբերի 17-ի կռւի մասին: Առաւօտեան 4 ժամին 7000 չինացիներ յարձակվեցան Հայ-Ֆօնգի վրա: Երեկոյեան 3 ժամին թշնամին յետ քաշվեցաւ, Թողնելով պատերազմական դաշտի վրա 700 սպանվածներ:

—Ամէրիկական լրագիրները տեղեկութիւն են ստացել, որ չինացիները մաքրել են Սօնտայ և Բակնինգ: Ասում են, որ չինացիները սարսափով փախան վերջին ամրոցից, երկիւղ կրելով տիւրկօներից, որոնց նրանք սատանաներ համարեցին: Բակնինգի մէջ միայն մի քանի սև դրօշակներ մնացին, որոնք տեղացի բնակիչներ են:

—Գերմանիայում նորերումս լուր տարածվեցաւ, իբր թէ գերմանական դեսպանը Պեկինի մէջ՝ ֆօն-Բրանտ թողնում է իր պաշտօնը: Գերմանական պաշտօնական մամուլը հերքում է այդ լուրը: «National Zeitg.» լրագիրը այդ առիթով ասում է, որ այդ լուրերի պատճառը դեսպանի եռանդոտ բողոքներն են չինացիների բռնութիւնների դէմ Չինաստանի մէջ բնակվող գերմանացիների վերաբերութեամբ: Բրանտ արձակուրդ է վերցրել և այժմ ճանապարհորդում է Իտալիայի մէջ և շուտով իր տեղը կը վերադառնայ:

—Նոյեմբերի 19-ին մարկիզ Հարտինգտօն իր ընտրողների առաջ պաշտպանում էր անգլիական կառավարութեան ներքին և արտաքին քաղաքականութիւնը: «Չը նայելով Ֆրանսիական կառավարութեան հետևւսր ձեռնարկութիւններին, ասաց նա, որոնք կապ ունեն Անգլիայի շահերի հետ, անգլիական կառավարութեանը աջողվեցաւ բաւականացուցիչ համաձայնութիւն կայացնել երկու երկիրների մէջ: Ճշմարիտ է, ինչպէս Գերմանիայի, նոյնպէս և միւս պետութիւնների հետ Անգլիան դաշնակցութիւն չը կապեց, բայց այդպիսի դաշնակցութիւնները չեն համապատասխանում Անգլիայի շահերին, Թէպէտ նրա յարաբերութիւնները այդ պետութիւնների հետ կատարելապէս բարեկամական են: Մի քանի օր առաջ գերմանական կառավարութիւնը յայտնեց, որ նա պատրաստ է Անգլիայի հետ միասին գործել գերմանական և անգլիական հպատակներին Չինաստանի մէջ պաշտպանելու համար, երբ այդ հարկաւոր կը լինի Ֆրանսիայի և Չինաստանի լարված յարաբերութիւնների պատճառով:

—Նոյեմբերի 19-ին ամբողջ Պօրտուգալիայի մէջ տօնում էին այդ երկրի անկախութեան տարեդարձը, որը բաժանվեցաւ Սպանիայից 1610 Թըւականին:

—Կայիրէից լրագիրները լուր են ստացել, որ Դարֆուր նահանգի մէջ ապստամբութիւն է ծագել: Ծագումով աւստրիացի նահանգապետ Սլատտին բէյ սպանված է:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ

ՄԻՆՍԿ, 30 նոյեմբերի: Այսօր հանդիսով բացվեցաւ Մինսկի նահանգական դատարանը: Բացման ժամանակ ներկայ էին զինուորական և քաղաքական բարձր աստիճանաւորներ, քաղաքի և հոգևորականութեան ներկայացուցիչներ:

ՕԴԷՍՍԱ, 30 նոյեմբերի: Իշխան Գագարին Սև Ծովի և Դանուբեան շոգենաւերը Օդէսսային Դանուբեան նաւահանգիստները ապրանքներ տեղափոխելու համար մի տարիֆ նշանակեց, որ 30 $^0/_0$ էժան է աւստրիական շոգենաւերի տարիֆից:

ԴՈՒԲԼԻՆ, 30 նոյեմբերի: Երէկ Պարնէլին Իրլանդիայի կողմից 38000 ֆունտ ստերլինգ ընծայ տրվեցաւ ի նշան շնորհակալութեան նրա գործունէութեան համար: Երեկոյեան ի պատիւ Պարնէլի ճաշկերոյթ տըրվեցաւ, որին ներկայ էին համայնքների ժողովի Պարնէլի կուսակից անդամները: Պարնէլ իր ճառով խստութեամբ յարձակվում էր Իրլանդական այժմեան կառավարութեան վրա և վերջը ասաց, որ Իրլանդական կուսակցութիւնը ամուր է և եթէ նա համբերող կը լինի, կը հասնի ազգայնութեան և անկախութեան:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 դեկտեմբերի: Խնդիրքների մասնաժողովի վերակազմութեան նախագիծը մշակելու համար պետական խորհուրդին կից՝ տայնի սովէտնիկ Կօվալեօվսկու նախագահութեամբ օրերումս մի մասնաժողով կազմվեցաւ պետական խորհուրդի հետևեալ անդամներից՝ Կախանով, Ֆրիշ և Լիւբօշչինսկի: Շուտով կը հրատարակվի հոգևոր կօնսիստօրիաների 1841 Թուականի կանօնագրութիւնը, որ ուղղված է այժմեան օրէնքների համեմատ:

ԼՕՆԴՕՆ, 30 նոյեմբերի: Այստեղ և նահանգների մէջ սաստիկ փոթորիկ կար, որ շատ վնասներ պատճառեց: Մի քանի մարդ կորաւ:

ԱՆՏՎԵՐՊԷՆ, 30 նոյեմբերի: Շէլդա գետը դուրս եկաւ ափերից, ջրով ծածկեց գետափի փողոցը և հարևան միւս փողոցները:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

չէլի երգը դեռ ևս հնչում է նրա սրտում: Լսելի է լինում Թեթև սօսափիւն: Մէկը անլսելի ձայնով մտաւ սենեակը: Կատուն չէ՞ արդեօք: Վլադիմիրը ձանձրանում է տեղից շարժվել: Բայց ահա լսվում է մեղմ և քաղցրահնչիւն ծիծաղ: Վլադիմիրը նայում է իր շուրջը և տեսնում է իր առջև Օլգային, որը արագութեամբ հանում է իր մուշտակը և ձգում է ուղիղ նրա վրա: Նա պատրաստվում է վերկենալ, բայց Օլգան արդէն չոքեց ծնկների վրա, գրկեց նրան և սկսեց իր համբոյրներով ծածկել նրա երեսը:—Աստուած իմ: Այդ ինչ ես անում: Ո՛րպիսի վտանգի ես ենթարկում քեզ,—սարսափելով աղաղակեց Վլադիմիրը.—վեր կաց և այս րոպէիս գնա, հէնց այս րոպէիս, խնդրում եմ քեզ:—Ես տեղիցս չեմ շարժվի,—պատասխանեց Օլգան,—ես ոչինչից չեմ վախենում, քանի որ քո մօտ եմ գտնվում:—Եւ նա աւելի պինդ կըրպով կպաւ երիտասարդին և յամառութեամբ դրեց իր գլուխը նրա ծնկների վրա:—Օլգա, սիրելի Օլգա: Ես մեռնում եմ երկիւղից քո համար, աղաչում եմ, հեռացիր այստեղից,—խնդրում էր Վլադիմիրը:—Այդ դու միայն կարող էիր հեռանալ ինձանից, իսկ ես չեմ գնայ այստեղից և կը մնամ, մինչև մութը կը պատէ: Ես քեզ աւելին կասեմ—ես ամեն օր պիտի գամ քեզ մօտ:—Աստուած մի արասցէ,—աղաղակեց երիտասարդը:—Անպատճառ պիտի գամ,—վճռական կերպով կրկնեց Օլգան: Վլադիմիրը երկար նայում էր նրա վրա, կարծես թէ, ցանկանում էր թափանցել նրա հոգու մէջ. նա այլ ևս չէր հասկանում նրան, որովհետև Օլգան այժմ առաջվայ ամօթխած, երկչոտ և առանց բնաւորութեան կինը չէր: Երիտասարդի գլուխը սկսեց պտտվել:—Եթէ դու վճռել ես իմ վիճակը, ուրեմն յայտնիր,—վրդովմունքով հարցրեց նա:—Օլգան ձայն չը հանեց:—Ասա, խնդրում եմ քեզ, մի լռիր:—Օլգան զգաց, թէ ինչպէս դողում էր նա ամբողջ մարմնով:—Ես անկարող եմ ընտրութիւն անել քո և իմ զաւակների մէջ,—պատասխանեց Օլգան, չը վստահանալով նայել նրա վրա.—մի տանջիր ինձ, ես խնդրում եմ քեզանից միայն այն, ինչ որ ինքս տալիս եմ քեզ՝ սէր, և աւելի ոչինչ:—Բայց հէնց քո օգտի համար ես պահանջում եմ քեզանից աւելի որոշ պատասխան: Օլգա, Թանգագին Օլգա, պատասխան տուր,—խնդրում էր Վլադիմիրը խորտակված սրտով:—Ես չեմ կամենում պատասխանել քեզ,—ասաց Օլգան:—Հարցը վերաբերում է քեզ, քո բախտաւորութեանը, քո խղճին և քո հոգեկան հանգստութեանը,—շարունակեց Վլադիմիրը:—Հարցը վերաբերում է քեզ,—բորբոքված կըրպով ձայն տուեց Օլգան,—քո ապականութեանը, քո փքված պատուասիրութեանը և քո Թանգագին կանոններին: Միթէ ես արժանի չեմ զոհ լինելու, երբ ես ամեն ինչ զոհում եմ քեզ համար...—Վլադիմիրը զայրացաւ: Օլգայի սամոյրի մուշտակը ընկաւ յատակի վրա: Նա վերկացաւ, յենվեցաւ երիտասարդի բազկաթոռի թիկունքին և նայում էր իր համար այնքան Թանգագին մարդու վրա և մինչդեռ նա անցուդարձ էր անում սենեակի մէջ, ինքը անբացատրելի ու սարսափելի կերպով տանջվում էր:—Իմ այցելութիւնը բաւական մեծ ապացոյց է, որ դու համոզվես, թէ քո համար ես չեմ վախենում կորցնել բոլորը, ինչ որ իմն եմ համարում—պատիւ, ամուսին և զաւակներ:—Ես այդ չեմ կամենում,—քթի տակից ասաց Վլադիմիրը:—Էլ ինչ ես ուզում դու,—հարցրեց Օլգան մօտենալով նրան,—ես կամենում եմ քեզ պատկանել, լինել քո կինը:—Միթէ դու ուրիշի կինը չես,—սառն և սուր կերպով ասաց Վլադիմիրը: Նրա դէմքի վրա երևաց ոչ թէ մարդկային, այլ դիւական ծաղրածութիւն, որը Օլգայի մէջ սառնում էր աղդում: Բայց այս անգամ նա զզւանքով համբերեց նրա հայեացքին և կիսախուփ աչքերով ու սառնասրտութեամբ ասաց. տուր ինձ իմ մուշտակը:—Վլադիմիրը լռութեամբ հագցրեց նրան մուշտակը: Օլգան մի քանի քայլ արեց և կանգ առեց: Այդ րոպէում նրա մէջ բորբոքվում էր սարսափելի, դիւական ատելութիւն դէպի այն մարդը, որը այնպէս հաստատ և հանգարտ կանգնած էր նրա առջև: Ոչ, թէ այսպէս և թէ այնպէս, Օլգան պէտք է լինի աղբիւրը թէ նրա չարչարանքների և թէ երջանկութեան. նա պէտք է տիրութիւնից հալումաշ լինի Օլգայի համար, և, վերջապէս, նա պէտք է դողայ Օլգայի առջև: Անտանելի է նրա համար այն միտքը, որ նա հըրաժարվում է տիրապետել իրան սիրող և իր սիրած կնոջը: Եթէ Օլգայի կրքերը չեն կլանի նրա բոլոր տարակուսանքները, նրա բոլոր բարոյական համոզմունքները, ուրեմն, երիտասարդը կամ չէ սիրում նրան, կամ սիրում է ոչ այնպէս, որպէս կը ցանկանար Օլգայի հպարտ սիրտը: Նա զգում էր, որ պէտք է անձնատուր լինի նրան, այն մտքով, որպէս զի կարողանայ տիրապետել նրան, իբրև իր սեպհականութիւն, և այն ժամանակ ոչ ոքին չի տալ նրան: Նա ոտքով զարկում է գետնին և ասում է կցկտուր ու սուր ձայնով. ես այստեղից չեմ գնայ:—Այդ րոպէում մի չար ծիծաղ ցնցում է նրա շրթունքները, նա նստում է բազկաթոռի մէջ և իր վրայից մի կողմ է ձըգում մուշտակը:—Ների՛ր ինձ,—սկսում է Վլադիմիրը,—ես վիրաւորեցի քեզ և ափսոսում եմ այդ մասին, անկեղծ ափսոսում եմ: Լսո՛ւմ ես արդեօք ինձ, Օլգա, սիրելի Օլգա: Այժմ իմ համոզմունքները քեզ յայտնի են: Դու սիրում ես ինձ և չես կարողանում յաղթել քո զգացմունքին. ես ինքս խոստովանվում եմ, որ այդ յաղթութիւնը բարձր է քո ուժերից: Խնդրում եմ քեզ, վճռիր ամբողջապէս պատկանել նրան, ումը որ սիրում ես դու. Թող տուր քո տունը, որի խաղաղութիւնը մշտապէս խանգարված է. եղիր իմ կինը. ես իմ ձեռքերի վրա կը պահեմ քեզ, կը լինեմ քո պաշտպանը աշխարհային խիստ կեանքի մէջ և կը սկսեմ ապրել միմիայն քո համար:—Միթէ ես չեմ կամենում պատկանել քեզ, կատարելապէս քեզ պատկանել,—բացականչեց Օլգան ֆանատիկոսի անձնանուիրութեամբ, լայն բացանելով աչքերը և հանգարտ կերպով նայելով նրա վրա: Վլադիմիրը գլուխը շարժեց, նստեց իր հին, պատառոտած դիւանի վրա և իր հայեացքը դարձրեց դէպի գետինը:

(Կը շարունակվի)

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 2 Ноября 1883 года.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեր „Բնախօսութիւն“ գիրքը, որ մինչև այժմ մի օրինակը վաճառվում էր նշանակած գնով—80 կոպէկով, այսուհետև կը վաճառվի 50 կոպէկով։ Գիրքը պէտքական է թէ ուսումնարանների, թէ ուսուցիչների, և ընթերցող դասի համար։ Ցանկացողները կարող են ձեռք բերել Թիֆլիսի գրավաճառանոցներից և Երևանում „Մանկանց բարեկամ“ գրատնից, իսկ կիւրակէ օրերը եարմուկայում, Աղէքսանդրեան այգու դիմաց։

Հրատարակիչ Մ. Բաղինեանց.

ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՄ

Այն պարոններին և գրավաճառանոցներին, որոնց կամ ուր ուղարկված են վաճառելու „ԷՍ ԷԼ ԻՄ ՍԱԶԻ“ օրինակները, շտապեն վաճառուածների փողերը և, եթէ չեն ցանկանում շարունակել վաճառումն, մնացած օրինակները ինձ հասցնել այս հասցէով. Чрезъ Просковею въ гор. Св. Креста. Учителю Сафаріанцъ.

1, ՀԱՅՈՑ ԿՈՎԿԱՍԻ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Խորհուրդը խոնարհաբար խնդրում է ընկերութեան արգոյ անդամներին չնորհ բերել կիրակի, դեկտեմբերի 4-ին, առաւօտեան 11 ժամին, Արծրունու Թատրօնը, ընկերութեան ընդհանուր ժողովին, ընհանուր ժողովի նախագահ և քարտուղար, խորհրդի չորս անդամ և հինգ փոխանդամ ընտրելու։

2. Հայոց կովկասի Բարեգործական ընկերութեանն անդամակցութեան տոմսերը՝ ներկայ երրորդ տարեշրջանի համար՝ ծախվում են ԾՈՎԻԱՆԵԱՆ եղբարց բանկայում, պ. ԵՓ. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆՑԻ լամպայի մագազինում և ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ու ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ գրավաճառանոցներում։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՄՔԱՐՆԵՐ

ԻՒՐԻԻ ՖԷՕԴՕՐՕՎԻՉ ԱԽՎԵՐԴՕՎԻ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

1883 Թուականի հրատարակութիւն։ Այդ գիրքը ծախվում է յօգուտ Արհեստից ուսումնարանի աղքատ աշակերտների, Շավերդօվի լրագրական գործակալութեան մէջ։

9—10

Ալիւր Ա. Մ. Բրոդսկու (Օդէսայից) Мука А. М. Бродскаго (изъ Одессы).

Ամբողջ կովկասի համար միակ գործակատար լինելով, ես պատիւ ունեմ յայտնել պատուելի հասարակութեանը, որ ես վերոյիշեալ ջրաղացի ամեն տեսակ ալիւրի պահեստ եմ բացել Բաթում քաղաքում „Օդեսսա“ հիւրանոցի տակ։

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել իրանց պահանջներով վերոյիշեալ պահեստը, ՈՒՐ ԱԼԻՒՐԸ ԿԸ ԾԱԽՎԻ ՕԴԷՍԱՅԻ ՋՐԱՂԱՑՈՒՄ ԵՂԱԾ ԳՆԵՐՈՎ, միայն հաշւի վրա աւելացնելով ֆրախտը մինչև Բաթում։

Ալիւրի յատկութեան մասին աւելորդ է մանրամասն խօսել, որովհետև այդ ալիւրը իր բարձր արժանաւորութիւններով ամենքին արդէն յայտնի է, իսկ պատուիրողի պահանջը ճշտութեամբ կատարելու համար պահեստը կատարելապէս երաշխաւորում է։

Ագէնտ Ս. Մ. Վօլֆէզօն

1—5 (2)

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ‹Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.›

Զորեքշաբթի դեկտեմբերի 7-ին **ARMÉNIE** (ԱՐՄԵՆԻԱ) շոգենաւը, որի նաւապետն է ԴԻՒՇԷՆ (DUCHESNE) կուղևորվի ՓՕԹԻՑ դէպի Կ. ՊՕԼԻՍ և ՄԱՐՍԷԼ, եթէ եղանակը նպաստաւոր կը լինի նաւագնացութեանը։

Տեղեկութիւնների համար դիմել ընկերութեան ագէնտներին. ՓՕԹԻՈՒՄ պ. ԳԱՐԱՆԻՕՆԻՆ և ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. ՐԸՆՕԻՆ, Արծրունու Գալլէրէայում, № 194

1—1

Վերականգնեցնող ՄԱԿ-ՄԱՍՏԵՐ, մազերը ամրացնող և նրանց ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ վերադարձնող։ Գինը 2 ր. շիշը, ՓՈՍՏԱՅՈՎ ուղարկված 2 ր. 49 կոպ. ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ խանութի մէջ

Մի և նոյն տեղը ԽԻՆԱՅԻ ԻՒՂ, մազերը ամրացնելու համար, 1 ր. ամանը և վրձին գլխացաւի դէմ, ՏՈՒԱԼԷՏԻ ՍԱՊՈՆ և հոտաւէտ ջրեր և այլն։

96—100

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԲԱՆԿԱՅԻ

ց1-ն Դեկտեմբերի 1883

Պ Ա Հ Ա Ն Ջ Ք

1. Դրամարկղ (առձեռն թղթադրամ)		33,661—32
2. Ընթացիկ հաշիւ Պետական Բանկայի բաժնում		11,349—30
3. Զեղչումն (Disconto) մուրհակաց երկու ստորագրութեամբ		2,177,542—78
4. փոխատուութիւն գրաւականով՝		
ա) Պետութիւնից ապահովեալ տոկոսաբեր թղթերի	1,162,627—86	
բ) » ոչ ապահ. » »	804,627	
գ) ապրանքների	39,000	2,006,254—86
5. Բանկայի պատկանեալ տոկոսաբեր թղթեր		198,750—59
6. Թղթակիցներ՝		
ա) Նոցա հաշիւ (Loro)	1,383,245—21	
բ) Բանկայի հաշիւ (Nostro)	2,493,378—95	3,876,624—16
7. Բողոքուած մուրհակներ		15,080
8. Պայմանաժամը անցուցուած փոխատւութիւններ		18,365
9. Ընթացիկ ծախսեր		38,208—85
10. Կահկարասիք և սկզբնական ծախսեր		5,929—55
11. Յետ ստացուելիք ծախսեր		5,993—
12. Ոսկի		1,235—97
	Ր. Ա.	8,388,995—38 Կ.

Պ Ա Ր Տ Ք

1. Հիմնական դրամագլուխ		500,000
2. Պահեստի դրամագլուխ		58,102—47
3. Երկրորդ շրջանի բաժնետոմսերու վճարներ		260,580
4. Երկրորդ շրջանի բաժնետոմսերու վճարներ ի հաշիւ պահեստի դրամագլխոյ		17,225
5. Աւանդներ՝		
ա) Պայմանաժամով		1,359,057—20
բ) ց'Պահանջ		319,008—39
գ) Ընթացիկ հաշուով		537,102—64
6. փոխառութիւն Թիֆլիսի Պետական Բանկայի բաժնից գեղջեալ մուրհակներով.		499,958—33
7. Մասնաւոր ընթացիկ հաշիւ Թիֆլիսի Պետական Բանկայի բաժնումը, ապահովեալ մուրհակներով և տոկոսաբեր թղթերով		653,926
8. Թղթակիցներ՝		
ա) Նոցա հաշիւը (Loro)	1,154,206—94	
բ) Բանկայի հաշիւը (Nostro)	2,712,256—11	3,866,463—05
9. Բանկայի բաժնետոմսերու անվճար կտրօնների բաշխը 1882 Թ.		147—20
10. Զը վճարուած տոկոսներ, աւանդներու, ընթացիկ հաշիւներու և այլ գործողութեանց		70,682—46
11. Ստացուած տոկոսներ և յանձնարարականներ		236,291—60
12. փոխանցիկ գումարներ		10,451—04
	Ր. Ա.	8,388,995—38 Կ.

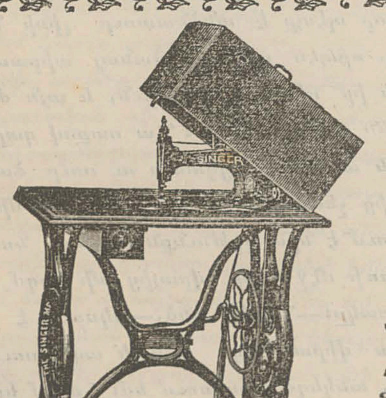

ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Զ Ի Ն Գ Ե Ր

Ն Ի Ւ - Ե Օ Ր Կ Ի Մ Է Ջ

ԿԱՐԵՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻ ԱՄԵՆԱԸՆԴԱՐՁԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ։

Ծախում է ամենալաւ համարված կարեմեքենաներ նպաստող նոր գործիքներով և նոր պատուանդաններով, որոնք պահպանում են փչանալուց, գործելու ժամանակ աղմուկ չեն հանում և թեթև ընթացք ունեն աշխատանքի ժամանակ, այնպէս որ ամենաթոյլ և ծեր մարդիկ կարող են նրանց կառավարել առանց ոյժերը սպառելու։ Ծախվում,

ԿԷՍ ՄԻԼԻՕՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻՑ ԱՒԵԼԻ ՏԱՐՎԱՅ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ։

Այս իրողութիւնը ամենալաւ ապացոյց է Զինգերի կարեմեքենաների համար։

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ. Զինգերի իսկական կարեմեքենաները մեծ վարկ ունեն, որովհետև իրանց գեղեցիկ յատկութիւններով ամենքին գմայլեցնում են և այդ պատճառով ուրիշ գործարանները նրանց կեղծում են և ծախում են Զինգերի իսկական կարեմեքենաների տեղ։ Զգուշացնում եմ ձեզ, որ Զինգերի իսկական իւրաքանչիւր կարեմեքենան The Singer Manufacturing C-° ֆիրմայից ունի գործարանի դրօշմներ մեքենայի կոթի և մամուլի վրա. The Singer Manufacturing C-°,

Գ. ՆԷՑԳԼԻՆԳԵՐ, ԹԻՖԼԻՍ, ԳՕԼՕՎԻՆՍԿԻ ՓՈՂՈՑ, ՏՈՒՆ ՄԻՐԻՄԱՆՕՎԻ

ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ Պօլիցէյսկայա փողոց, տուն Թերզի-Օղլի։
ՔՈՒԹԱՅԻՍԻ մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Շնէյդերի։
ԲԱԳՈՒԻ մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Միրզա-Աւագօվի։
Իւրաքանչիւրին մէջոց տալու համար ձեռք բերել Զինգերի ամենօգտակար և իսկական կարեմեքենան կարելի է գնել փոքր մուծքերով, այսինքն շաբաթական 1 ր. 50 կ. վճարելով առանց իսկական գինը բարձրացնելու։ Հնացած մեքենաները խանութը փոխում է։

28—50 (1)